

УДК 929МАК(82)(=161.2)

А.А.Трембіцький, А.М.Трембіцький

Письменниця-подолянка Ольга Мак – гордість української діаспори Бразилії та Канади

В статті розкрито життєві шляхи і творча спадщина, відомої письменниці української діаспори Бразилії та Канади, автора більше півсотні художньо-документальних творів, лауреата літературної премії Українського літературного фонду, подолянки Ольги Мак.

Ключові слова: Ольга Мак, письменниця, Поділля, українська діаспора.

“Ми в боргу перед Ольгою Мак”

А.Свідзинський [1]

Життєві шляхи, діяльність і творча спадщина талановитої української письменниці, подолянки Ольги Мак (Петрова), яка належить до покоління тих українців, яких “пролетарська, народна” влада прирекла на незміряні страждання [25], яку за радянських часів намагалися викреслити з анналіс історії української культури, в українській історіографії аж до початку ХХІ ст., через те, що її творчість припадає на більш як п’ятдесятилітній період життя в еміграції (Австрія, Бразилія, Канада), були в Україні майже невідомі і незнані [1; 2]. Хоча їх частково висвітлили такі знані дослідники з української діаспори, як: Д.Бучинський [3], С.Наумович [4], Д.Бойчук [5], С.Голяш [6], Л.Кий [7], а також автори під криптонімами “Л.Б.” [8-13], “Л.В.” [14] та інші [15-26]. Коротку статтю-гасло про неї подали “Енциклопедія Українознавства-II” (1962) [27] та “Encyclopedia of UKRAINE” (Торонто, 1985) [28].

Після здобуття незалежності та прийняття Ольги Мак в члени Співки письменників України (1994) [28], знані дослідники – Л.Рудницький (1992) [29], Є.Сохацька (1993, 1998) [30; 31], П.Чередниченко (1994, 2003, 2008) [32-34], В.Мацько (1994, 2001, 2003, 2005; 2012) [35-39], П.Сердюк (1995) [40], О.Забарний (1996, 2006, 2007) [41-43], Т.Сис-Бистрицька (1998) [44], Г.Кирпа (2003, 2004) [45; 46], Л.Храплива-Щур (2003) [47], А.Свідзинський (2003) [1], Н.Дзюбишина-Мельник (2004) [48], А.Трембіцький (2010) [49] та інші [50; 51] оприлюднили про славу подолянку переважно стислі згадки-спогади та біографічні розвідки. З’явилися короткі статті в працях “Письменники України” (1996) [52], “Літературна Хмельниччина ХХ століття” [38], “Вікіпедія” [53] на Інтернет-сайтах [2; 54; 55] тощо. Ситуація значно змінилася після видання В.Мацьком монографії (2009) [56] та захисту дисертації (2010) [57].

Яскравий і оригінальний літературний дорібок української письменниці, члена Співки письменників України (1994) [53] Ольги Мак, яка внесла велику літературну данину в нашу культурно-християнську скарбницю, досить значний і досконалий, а найважливіше – гідний великого творчого духу українки. “Якщо говорити про мою амбіцію, то я пишаюся не тим, що написала, а тим, що писала й пишу в обставинах, в яких ледве чи писала б інша людина, особ-

ливо мати і господиня дому”, – так про себе казала письменниця [3, с. 833]. При цьому В.Мацько стверджує, що проза українського зарубіжжя позначена оригінальністю орнаментального й ліричного письма. Далі він, на підставі аналізу лише трьох (“Каміння під косою”, “Чудасій”, “Як Олег здобув Царгород”), із майже півсотні відомих праць Ольги Мак, стверджує, що її орнаментальна проза “вирізняється асоціативністю думок, образів, вишуканістю висловів, багатством метафор і порівнянь, інших художніх засобів зображення”, а її творам притаманне фундаментальне явище орнаменталізму, що “своїм корінням сягає символізу й авангарду, що його йменуємо міфічним” [56, с. 275]. При цьому, напевне для надання більшої ваги своїм твердженням, це ж саме дослівно він повторює і на 349 сторінці [56, с. 349].

Ольга Нилівна Мак (дівоче прізвище Петрова) народилася 20 (за іншими даними 21 – [2; 50; 53]) липня 1913 р. у небагатій родині державного урядовця в Кам’янці-Подільському [1; 2; 37; 39, с. 98; 46, с. 6; 47; 54], який вона вважає “своїм рідним містом, хоч і не жила в ньому постійно” [37] (за іншими даними народилася в с. Карашина (нині Корсунь-Шевченківського р-ну Черкаської обл. [52, с. 369])).

Рання смерть батька Нила Семеновича, голодне напівсирітське дитинство, юність, затьмарена штучним голодомором 1932–1933 рр., політичні репресії, які зруйнували її сімейне щастя – все це випало на її нелегку долю [54]. В шістнадцять років вона потрапляє у вир самостійного життя, після закінчення в 1928 (за іншими даними – 1929 [39, с. 98; 53]) р. семилітньої школи №3 пішла працювати в радгосп села Цибулівка [37], куди через важкі побутові повоєнні та пореволюційні обставини переїхала родина. Типове “українське село, ще не заторкнене міською та інтернаціональною цивілізацією, з його красою природи, людей та закорінених від поколінь обрядів” дало змогу кмітливій дитині зануритися у повноту джерел народної стихії. Там у селі їй у руки попала українська Біблія – Шевченків “Кобзар”, якого вивчила всього напам’ять [47, с. 57]. Влітку разом із дорослими полола бур’яни на полях, а взимку ліквідувала неписьменність селян. За свою працю отримала від директора радгоспу довідку про належність до пролетарського прошарку – першої категорії (робітників), яка стала їй перепусткою до технікуму іноземних мов [32, с. 125; 47, с. 58] спочатку в Харкові, а потім і в Кривому Розі [37], а не в Кам’янці-Подільському, як стверджує в своїй статті Г.Кирпа [46, с. 6].

1 травня 1932 р. вона вийшла заміж за свого земляка-кам’янчанина, свідомого українського патріота, аспіранта Вадима Олександровича Дрочинського, який згодом змінив прізвище на Дорошенко (1905–1944) [3, с. 833; 37; 46, с. 6; 53]. Від цього шлюбу народилося дві доньки: Мирослава (1933 р.н.) і Вікторія (1938 р.н.). Після захисту дисертації та отримання наукового ступеня кандидата філологічних наук, В.Дорошенку запропонували посаду доцента в Ніжинському педагогічному інституті [53], де він читав лекції з старослов’янської та української мов. Ольга виховує дітей і водночас, працює вчителькою мови й літератури в середній школі, де змушена боротися з крайніми

злиднями і “за свою християнську й людську душу, якої чистоту” з “подиву-гідним достоїнством винесла на чужину” [3, с. 833]. Та їхнє щасливе сімейне життя було недовгим. Влітку 1938 р. у жакливіх умовах московсько-комуністичного режиму, заочно закінчила мовно-літературний [1; 2; 3, с. 833; 37] (*за іншими даними літературно-лінгвістичний* – [53]) факультет, але напередодні отримання диплома, її чоловіка – професора, вченого-мовознавця, який мав вирішальний вплив на формування її національного світогляду [3, с. 833; 37; 46, с. 6; 53], з яким вона пережила Голодомор 1932–1933 рр., вперше заарештували та ув’язнили у ніжинській тюрмі.

Ольга, проявляючи незламність духу українського інтелігента, мужність, розум і знання, не залишила чоловіка в біді, а оббивала пороги прокуратури й доводила, що В.Дорошенка заарештували безпідставно [39, с. 99; 46, с. 6], що дозволило їй захистити свого чоловіка і свою сім’ю, вийти переможцем у двобої з репресивними органами. В.Дорошенку вдалося довести свою невинність, абсурдність усіх вигаданих “доказів”, розвалити штучно надуману “справу” і після року тюремного ув’язнення, тортур, нічних допитів, погроз фізичної розправи з рідними, суд виправдав науковця [54]. Але комуністична репресивна машина, ніколи не випускала людину з своїх обіймів і не прощала переможцям. З притаманним їм фанатизмом та ненавистю до всіх, хто мав власну думку, гідність, репресивні органи в 1940 р. заарештували В.Дорошенка вдруге в сфабрикованій справі про участь у контрреволюційній підпільній організації і хоча й визнали “ворогом народу” [3, с. 833; 37], проте через декілька місяців звільнили. Але вже в 1941 р., напередодні війни, Вадима Дорошенка та ще чотирьох викладачів ніжинського інституту знову звинуватили в контрреволюції. Дружина професора лишилась з дітьми і свекрухою та перетворилась на дружину “ворога народу”, так за негласним сценарієм історії “розігралась” ще одна нелюдська драма під режисурою тоталітарного режиму [46, с. 6].

Ольга не заспокоїлася, а продовжувала оббивати пороги владних кабінетів, добиваючись звільнення свого чоловіка. Через усе своє життя пронесла світлий образ батька своїх дочок, знищеного сталінським режимом 31 грудня 1944 р. [46, с. 6; 54] в Усольському таборі [3, с. 833; 37; 39, с. 99]. Зважаючи на її активну боротьбу із звільнення В.Дорошенка, влада зробила “оргвисновки” і видала ордер на її арешт. Але, за сприяння добрих людей, їй вдалося втекти із Ніжина і глухими дорогами добиралася до Кам’янця-Подільського, де проживала її мама Марія Михайлівна Зуб-Петрова та брат Олександр (1909–1984). Місто невдовзі окупували німецькі війська і Ольга, щоб не потрапити на примусові роботи до Німеччини, виїхала з дітьми до Львова [39, с. 99]. А в 1943 р. [2; 53; 54] з двома доньками, прибита горем, але не зломлена духом, без сумніву й жалю, при підтримці журналіста Миколи Геця, назавжди залишає Україну, втікаючи “через Галичину і Словаччину аж до Австрії, де мене, – пізніше напише Ольга Мак, – і застав кінець війни...” [3, с. 834]. Про ці свої життєві перипетії та скитання, про долю жінки “ворога народу”, про репресії

1937–1939 рр. у Ніжині, розповіла в праці “З часів єжовщини” (Нью-Йорк, 1949; Буенос-Айрес, 1953; Мюнхен, 1954) [39, с. 99; 46, с. 6].

Літературний талант у молодій Ольги проявився дуже рано, вона ж бо “не пам’ятала себе ніколи неписьменною” і змалку сприймала живо та творчо все зустрінуте та прочитане. Переборовши всі урядові утиски, врешті закінчила вищі українознавчі студії [47]. Писати почала ще під час навчання в інституті, але свої твори не показувала [53]. Перші короткі спогади-оповідання публікує в пресі лише на початку німецької окупації [3, с. 833], адже “атмосфера тридцятих років у підсоветській Україні дозволяла письменникові тільки дві можливості: або писати точно те, чого вимагали партія й уряд, або ... мовчати. Для її ж правдолюбного характеру залишалася власне тільки ця одна можливість. Не писала, тільки читала, читала все, що попало під руки...” [47].

В Австрії вона опинилась у таборі в Зальцбурзі, де “з часом завирувало українське життя”, де українські емігранти створили літературно-мистецьке угруповання, де виходив журнал “Літаври” за редакцією Юрія Клена [39, с. 100; 46, с. 6]. Саме тут, “минувши пору учнівства й становлення (бо ж душа не дрімала ні миті), і народилась письменниця Ольга Мак” [46, с. 6], до якої прийшла можливість повноцінного творчого самовияву [3, с. 834]. Мак – це її псевдонім, який, як згадує її донька Вікторія Мюллер, віддзеркалює близьке і миле, яке єднало Ольгу із землею, з котрої вона походить, з мамами, які “моя мама любила”, які “нагадували їй житню Україну” [39, с. 99]. Тут вона вдруге виходить заміж – за галичина Миколу Геца [3, с. 834; 46, с. 6], з яким познайомилась ще у Львові [39, с. 99]. Тут вона розпочала писати свою першу працю – нарис-спогади про пережиті роки сталінського терору “З часів єжовщини” [37]

1 вересня 1947 р. (*а не в 1943 р.* [54]) Ольга Мак разом із чоловіком Миколою, двома доньками – Вікторією і Мирославою та однорічним сином Миколою, ступила на землю свого нового поселення – Ріо-де-Жанейро [3, с. 834; 37; 46, с. 6; 53], де її чекали реалії “нової екзотичної біди під тропіками” [53]. Родина, як згадує професор І. Качуровський, оселилася “на приватці” в Філіях у Каринтії [39, с. 100] і “потягнувся безпросвітній побут і заробляння на кусень хліба тяжкою фізичною працею” [46, с. 6]. Тут, 23 роки, “на рисі й чорній квасолі та інших не знаних вам, – писала Ольга Мак, – південноафриканських делікатесах...” [53] тривало вкрай убоге життя родини, чоловік заробляв на прожиток лісорубом. Пізніше, про своє життя в Бразилії, яке називала Робінзонадою, Ольга Мак згадувала: “В тій милій, соняшній країні я відразу відчула себе вільною людиною. Там нема дискримінації, і люди навіть не знають, що щось таке може існувати. Нас прийняли як рівноправних громадян і дали нам повну волю – жити або... згинуги...”. Далі вона згадує, що “було трудно, дуже трудно”, адже родина опинилася “в чужому середовищі, серед незрозумілих для нас обставин, були змушені вивчати цілком нову абетку життя самостійно”, але все ж “поволі вростали в життя країни” [46, с. 6]

Ольга Мак, не зважаючи на те, що клопоти матері й господині великі й важкі, вона все ж “знаходить час на свою письменницьку працю, сплачуючи цим

способом данину Богові і Україні” [3, с. 834]. Вона розгорнула активну творчу працю, швидко налагодила зв’язки з українськомовним щоденником “Свобода”, часописами “Гомін України”, “Наше життя”, видавництвами “Гомін України”, “Праця”, “Булава” та іншими. Вони радо друкували її дописи, есеї, оповідання, спомини, статті [47; 53], написані на “перших порах здебільшого на обгортковому папері, в якому приносили з крамниці продукти. Та редакції не зважали на той папір, публікували її твори і заохочували писати ще” і, вона писала багато й ніколи не шкодувала, що повністю віддавалась літературній праці [46, с. 6]. Тут вона розпочала поважну літературну працю, продовжуючи кращі традиції української літератури [46, с. 7; 54; 56, с. 62]. Саме цей період був найплодовитішим у творчому житті Ольги Мак, яка в хатині без освітлення та шибок у вікнах [47], написала свої головні дуже поважні й прекрасні твори, які забезпечили їй чільне місце на сторінках історії української літератури [3, с. 834].

В Бразилії вона завершує писати свої біографічні нариси-спогади про пережиті роки сталінського терору “3 часів єжовщини” [37; 58], які публікує окремими частинами в україномовному часопису української діаспори США “Свобода” (1949). Зважаючи на значну зацікавленість до цих спогадів, Ольга Мак наприкінці 1949 р. укладає угоду з одним з найбільших видавництв Південної Америки, яке заплативши гонорар за право друку спогадів у “перекладі на чужу мові, досі [1954 р.] однак рукопису в світ не випустило” [58, с. 6]. Так невдало скінчилась її перша “спроба з виданням цих споминів на чужій мові” [58, с. 5]. Невдовзі ці найкращі мистецькі спогади, що “віддзеркалюють люті часи сталінського опричника Єжова на нашій скривавленій землі”, виходять окремими книгами “В кігтях НКВД” (Буенос-Айрес, 1953) і “3 часів Єжовщини” (Мюнхен, 1954), де палка патріотка Ольга Мак, становище якої “в московсько-комуністичній дійсності, по арештуванні її чоловіка, було трагічніше, ніж біблійного прокаженого”, розповідає про свого чоловіка і своїх маленьких осиротілих дітей [3, с. 834; 53].

Поява першої книжки Ольги Мак засвідчила її письменницьке обдарування й вона “без сумніву, є великою й оригінальною індивідуальністю, що має повне право на нашому еміграційному Парнасі зайняти одне з чоловічих місць високомистецькою прозою”. Цю книжку й досі, коли Україна, хоча й незалежна, проте розшарпана й знесилена, скривавлена й закована, живе і бореться проти московського насильства, “треба вважати за сильний голос протесту в ім’я тих, що на їх устах лежить печать мовчанки, і голосом протесту тих, що примирають з туги до рідної землі, розпорошені по цілому світі. Цей голос не дійшов ще до сумління світу. Але, оскільки взагалі таке сумління є, він мусить пекучим боєм розрзати його, пригадуючи, що Україна та її нарід знаходяться в московській неволі” [3, с. 834]. Л.Бурачинська в рецензії на працю “3 часів Єжовщини” (Нью-Йорк, 1955) пише, що авторка змалювавши “підсовітську дійсність” дає можливість читачу із “окремих переслухань, ревізій та розправ” пізнати і зрозуміти усю бездушність судової системи СРСР. При цьому “майстерно схоплені і подані” нею факти “нагляду, арешту, тюремного слідства

й процесу її чоловіка” висвітлюють нечувані митарства і “переслідування її власної родини в часи Єжовщини” і, в цьому, на думку рецензентки, “лежить найбільша вартість цієї книжки”. О.Мак розкриваючи “душевний стан людини, що так важко бореться з дійсністю”, “горда за свій народ, що в цьому режимі доказав свою силу і витримав найбільшу пробу” і при цьому “більшість не тільки не заламалася, а загартувалася в тяжкому іспиті” [8].

В.Мацько вказує, що в цій книзі Ольга Мак хоча й приховала справжні імена літературних персонажів і змінила місця подій, водночас акцентує увагу читача на прокуророві Руденку, котрий хоча й “мав інтелігентний вираз обличчя і сивину на скронях”, але в його “очах, великих, сірих, проглядала холодна жорстокість вишколеного ката” [56, с. 298]. У своїх спогадах письменниця проливає світло правди на жорстокі репресії 1937–1941 рр. в Україні, зорганізовані злочинним сталінським режимом. Кожна сторінка твору, це по суті, чи не єдине документальне джерело про страшні політичні репресії 1937–1939 рр. у Ніжинському педагогічному інституті, адже архівні документи інституту за ці роки згоріли під час Другої світової війни. Книга, – це свідчення безвиході, у яку потрапляло безліч українців та їхніх сімей в роки жахливої тоталітарної влади, політичного терору, спрямованого проти української інтелігенції. Книга не дає нам втратити історичну пам’ять, забути злочини сталінізму і є літописом трагічної долі українського народу [54].

Л.Бурачинська у своїх рецензіях пише, що Ольга Мак в оповіданнях-нарисах “Земля плаче” (Нью-Йорк, 1953), присвячених голоду 1933–1932 рр. в Україні, “змаловала постаті голодуючих селян, що чують “плач землі” крізь свою власну життєву трагедію” [8], а в нарисах “Коли скрипіли возики... (До десятих роковин призабутих подій)” (1955), “вдатно висвітлила недавно минулі події в Україні” [9].

В 1955–1956 рр. Ольга Мак видає велику повість-трилогію з бразильського життя “Бог вогню” (“В Санто Антоніо”, “Драма на Гваїрі”, Мюнхен, 1955; “В Мато Гроссо”, Мюнхен, 1956) [1; 2; 37]. Вона й досі є найкращою юнацькою повістю [3, с. 835], що зображає важку недолу “початків поселенського життя, тугість характеру молодого українця-емігранта та магію тубільного фольклору екзотичної країни”. Л.Бурачинська в рецензії на перший том цієї пригодницької повісті (Нью-Йорк, 1956) вказує, що письменниця майстерно і реалістично розкриває події від часу “прибуття української родини до Бразилії”, її поселення в маленькому містечку Санто Антоніо, знайомство і приязнь українських емігрантів з індіанцями, і водночас описує історію, побут і звичаї бразильських індіанців [9].

Повість чи, скоріше, роман “Чудасій” (1956) [1; 2; 37], “з підсоветського життя написаний найталановитішою, а вкупі з цим найплодовитішою письменницею Ольгою Мак” [17] з великим, ніжним, тонким і натуральним гумором, “це одна з найкращих і найцікавіших повістей, що появились у нас за останні дванадцять років, яка заслуговує найбільшої уваги не тільки нашого, але також чужинецького читача” [3, с. 835]. Невідомий автор у рецензії на цю працю

(Лондон, 1957) пише, що головний персонаж Олекса Вуха, це “новий тип української підсоветської людини, якої не зіпсувало московське “виховання” та не зденационалізувала московська політика, зате жорстка варварська окупація навчила його бути сторожким, обережним та боротися з окупантом одиноким зброєю, на яку цей варвар заслуговує: скритістю, мовчазністю й нещирістю, а в потребі – силою п’ястук”. “Чудасій” недовірливий до советської влади, але “при цьому він послідовний, холоднокровний і дуже вольовий”. При цьому Ольга Мак показує, що “єдиними борцями, які можуть виграти в боротьбі з москалями, можуть бути тільки ті, що присягали на пістолю “боротися на життя і смерть та радше згинути, як зрадити”. Вартість книжки найкраще оцінить українська молодь, яка “одобрить боротьбу з життєвими труднощами, несправедливістю й насильством, а найперше з окупацією, навіть тоді, як справа виглядала б “безнадійно”, “непродумано”, нагадувала б порівняння “з мотикою на сонце” [17]. Л.Бурачинська в рецензії на повість “Чудасій” (Нью-Йорк, 1957) пише, що вона “розворушила читацький світ”, адже “вперше в повістевому плані авторка розгорнула середовище, змалювала цікаві дієві особи, і як підклад – накреслила філософічно концепцію нашого визвольного змагу”. Дія повісті “пробігає у підсоветському побуті”, де герої “живуть нормальним життям студентів, фахівців, вояків, переживають любовні пригоди, творять родини”, але їхня трагедія, як і “трагедія українського народу вдаряє в них прибоєм, порушуючи цей нормальний хід подій”, що “потрясає їх сумлінням і пригнічує їх свідомість” [10]. Повість читали, про неї писали, а о. Методій Ничка зробив у Бразилії переклад повісті на німецьку мову [55]. За повість “Чудасій” Ольга Мак отримала третю премію Українського літературного фонду (Чикаго, 1957) [10; 26]. Крім того, як зазначає довідник “Ukrainians in North America”, повість було внесено до списку кандидатів на Нобелівську премію в галузі літератури 1958 р. Але через те, що О.Мак, яка “блискуче знала літературу – і свою, і світову, відстоюючи своє право критикувати в кожній нації (у своїй також!) гнилу, руйнівну сторону”, адже “її вавив ідеал людини, що досягала височин завдяки міцності двох своїх крил – совісті та гідності”, допустила в повісті критику російської нації [55], премію отримав Б.Пастернак [46, с. 6-7]. Члени журі їй натякали, “критикуйте собі режим і владу, але, боронь Боже, не націю”, особливо російську чи жидівську [55]. У вересні 1962 р. гурток книголюбів із Монреалю на своєму засіданні визначив найкращі твори року. Із 22 найбільше цікавих праць, вони на перше місце поставили “Останній пророк” подолянина Л.Мосендза, на друге – “Чудасій” подолянки О.Мак, на третє – “Хліб і сіль” подолянина М.Стельмаха [23].

Роман-дилогія Ольги Мак “Жаїра” (“В рабстві”, 1957; “На волі”, 1958), – це “історія героїчної боротьби індіан-тубільців вільної бразилійської землі проти більших сил зайд-європейців”. Письменниця відкривала сучасній молоді, яка “виростала без животворного рідного ґрунту, тайники нашої історії, відкрити, що було в ній велике й мужнє, понадчасово-захоплююче” [47]. Л.Бурачинська характеризує цей історичний роман-дилогію (Нью-Йорк,

1958) пише, що країни осідку українських емігрантів “та їх історія починають поволі втискатись у нашу літературу”. Письменниця розкриває життя молодой індіанки Жануарі, яка “зросла в сім’ї своїх панів” і “затратила почуття приналежності. Гордує своїми батьками, що живуть у “сензали”, бо її тягне до пишного побуту”. Але життя жорстоко обриває її надії і “тоді вона врешті схоплює всю нікчемність рабства”, усвідомлює важкі умови життя і праці на плантаціях, по іншому сприймає впертих і самовпевнених колонізаторів, які “торгують чужим життям і врожайною землею”. Зокрема, авторка описуючи чужі обрії збагачує нас, адже “шукає в них відгуку на наші потреби і проблеми”, адже подібний “важкий змаг” проходить сьогодні й на нашій українській землі” [11].

На вштовханому 11 жовтня 1958 р. українською громадою Нью-Йорку вечорі письменниця, в якому взяли участь поети Н.Лівицька-Холодна, Л.Храплива, І.Шуварська, письменниця Д.Ярославська та інші, виголосила доповідь про місце письменниць в українській літературі О.Животко. Вона “з’ясувала становище жінок у модерному суспільстві”, зауваживши, що шлях української жінки-письменниці зовсім особливий, адже вона з глибоким почуття відповідальності і неабиякою відвагою “двигает майже весь тягар літературного процесу на чужині”. До таких сподвижників української літератури в складних умовах еміграції О.Животко віднесла подолянку Докію Гуменну, Ольгу Мак та інших [21].

В 1959 р., – пише Л.Бурчинська (Нью-Йорк, 1960), – “Ольга Мак подарувала нам знов книжку з підсоветського життя”, роман “Проти переконань” (Торонто, 1959), в якому розкрила боротьбу “матеріалістичної настанови зі світом духа, полум’ям віри”. Авторка “показала життя підсоветської молоді під зовсім новим кутом”, тобто на прикладі “недібраного, а навіть трагічного подружжя” показує, як у “життєвому шляху цих молодих людей проходить суперечність, що нищить їх щастя і доводить до катастрофи” [12]. Наприкінці 1959 р. гурток книголюбів із Монреалю, головною метою якого є поширення літературних творів сучасних українських письменниць, на своєму засіданні обговорили такі кращі твори, як роман О.Мак “Проти переконань” та “Отаман Воля” Л.Храпливої [20]. Д.Бойчук у статті “Улюблена книжка” (Нью-Йорк, 1962) пише, що твори подолянки “Докії Гуменної можна читати багато разів і все найдеш там щось для себе нового”, а праці подолянки Ольги Мак, серед яких “Чудасій” і “Проти переконань”, “читаю з приємністю”, адже вони “дають відпруження. Тут є рух, думка легко розвивається, ситуації одна за одною йдуть, як на кіновій ленті” [5].

Ольга Мак пише історичне оповідання “Лебідка” (1961) про княгиню Ольгу і князя Ігоря, перша презентація якої відбулася в Літературно-мистецькому клубі у Нью-Йорку на літературному вечорі-конкурсі який вштовхувала СФУЖО [15]. Праця, що була опублікована в жіночому часописі “Наше життя” (Нью-Йорк, 1961) [59], брала участь у Першому літературному конкурсі Світової федерації українських жіночих організацій і отримала літературну нагороду відомої громадсько-політичної діячки і президента Міської ради

Детройту Марусі Бек (1960) [25; 59]. Уривок із “Лебідки” “дуже гарно” прочитала Оля Кириленко 3 лютого 1961 р. на літературних вечорах-конкурсах у Нью-Йорку й Філадельфії: “Сцена весілля Ольги з князем Ігорем вималювалась плястично в її піднесеному легким патосом забарвленому слові. Мимоволі постать молодого рецитаторки зв’язувалась в уяві із особою молодого княгині” [15; 59]. Член мистецького журі конкурсу Н.Лівицька-Холодна підводячи підсумки конкурсу, підкреслила високий рівень і різноманітність надісланих на конкурс творів, а також відмітила, що “Лебідка” Ольги Мак має “свою високу мистецьку вартість”. Інший член журі – Г.Журба звернула увагу на те, що “в нашому жіноцтві дімає велика творча сила, що пробивається до вияву крізь пута буденних обов’язків” [22]. К.Бранка-Кривуцька на основі цього оповідання створила сценічну картину, яка була “кульмінаційною точкою святкування і гідним відзначенням” 1000-ліття з дня смерті великої княгині Святої Ольги українськими емігрантами Детройту та його околиць 1 березня 1970 р. у вищій школі у Воррені (штат Мічиган) [16].

Одна із дослідниць творчості Ольги Мак, Л.Бурачинська пише, що 29 червня 1962 р. на Другій виставці жіночої творчості в Нью-Йорку було виставлено 29 книжок [13], що вийшли у 1959–1962 рр. [19, с. 27]. Серед них “17 творів мистецької прози, 9 віршованої лірики, 2 описи подорожі й одна збірка біографічних нарисів” [13], у т.ч. оповідання О.Мак “Куди йшла стежка” (1961) [1; 2; 13; 37]. Тут також були виставлені “картини образотворчих мисткинь, що живуть у США, та вироби прикладного мистецтва – вишивки, кераміку, писанки, тканини і ляльки” [19, с. 27], серед яких дуже цікавими і гарними були “індивідуальні композиції писанок” подолянки О.Вікул [19, с. 28]. Огляд книжок жіночого пера зробила І.Пеленська, а Н.Лужницька “підготувала з молоддю читання уривків із найкращих творів, у т.ч. й уривки з оповідань із “суспільною тематикою патріотичного, виховного, історичного та побутового характеру” письменниць-подолянок “Куди йшла стежка” О.Мак, “Серед хмаросягів”, “Жадоба” і “Вічні вогні Альберти” Д.Гуменної [13], публіцистичні твори Оксани Ашер, доньки М.Драй-Хмари [19, с. 27].

Крім того, в бразильській період своєї творчості Ольга Мак пише повість “Втеча від дійсности” (1955), нариси “Столиця голодного жаху. До двадцятої річниці голоду на Україні” (1953), спогади про педагогів Кам’янець-Подільського “Мої учителі” (1955) і “Спізнене” (1960), оповідання “Коли зламана вишня цвіте” (1955), “Лобо” (1956), “Корчма “Чорної кішки” (1957), “Біла маска” (1959), “Видвигаю людину” (1960), новелу “Весняна громовиця” (1965), п’єсу на одну дію “Воно знову оживає” (1965), статтю “Я і “Свобода” (1956), казки “Мандрівники” (1952), “Хоробра Жабути” (1956), “Аскольд і Дир та київські князівни” (1960), “Як Олег Царгород здобув” (1967) та інші [39, с. 100; 46, с. 6-7; 54]. Серед них найбільш відома історична повість із часів козаччини “Руслом угору” (написана 1961 р., але видана лише в 1973 р.), це спомини про те недавнє минуле, якого кривду слід було розкрити й затвердити для майбутніх поколінь [1; 2; 37].

“Несхитність духу, твердість характеру дозволили Ользі Мак виконати заповіт чоловіка – гідно виховати доньок та забезпечити їм пристойне життя”, що було неможливо у тоталітарній державі, де на них чекала важка доля дітей “ворога народу” [54]. Вона одна виховувала дітей, спільне життя з М.Гецем не склалося і в 1960 р. вони розлучилися [46, с. 7]. Донька Мирослава Гець у грудні 1963 р. закінчила інженерно-хімічний факультет у Курітібі, де була єдиною дівчиною-студенткою, та отримала диплом інженера. Одночасно вивчала англійську мову в Бразильсько-американському товаристві “Інтер-американо”. Після закінчення університету отримала направлення в хімічну лабораторію, але вона бажала працювати на виробництві. Мирослава взяла участь у конкурсі, оголошеному американською фірмою “Minnesota Manufactory Mercantil”. І, не зважаючи на те, що конкурс був оголошений для інженерів-механіків, а не інженерів-хіміків, вона, як єдина жінка, із 150 претендентів посіла одне з 5 вакантних місць. Після цього Мирослава пройшла 3-місячний “теоретичний вишкіл у хронометрії” і приступила до праці в американській компанії [60]. Друга донька Вікторія Мюллер закінчила мовний факультет у Курітібі і будучи вчителькою англійської мови “дісталась завдяки своїм здібностям на обмінний курс вчителів, що його спонсорує американське міністерство освіти” [61].

Невдовзі діти перебралися в Торонто (Канада), куди в грудні 1970 р. переїхала і Ольга Мак [46, с. 7; 53-55]. Про свій переїзд вона писала: “Врешті мій корабель прибився до затишної пристані. Навіть не знаю, як я витримала в Бразилії 23 роки” [55], а тепер після тривалої екзотичної біди в тропіках, “приїхала на білий канадський хліб з грубо намащеним маслом” [37].

Тут вона поринає в літературно-мистецьке життя найбільшого у світі осередку української діаспори, який прийняв її з усіма почестями як відому, визначну й незвичайно популярну письменницю. Життя у Торонто дало Ользі Мак широкі контакти з читачем: авторські вечори майже по всій Канаді та частині Північної Америки [47]. Так, на початку березня 1971 р. зустріч з письменницею влаштував місцевий відділ АДУК (Торонто), 3 квітня того ж року заходами Світової федерації українських жіночих організацій в залі Свято-Миколаївської школи в Торонто відбувся авторський вечір Ольги Мак [24]. Це були роки розквіту українського культурного життя за океаном, часи живого зацікавлення книжкою в кожного свідомого українця. Саме тому голос Ольги Мак був “чутний всюди і був до великої міри голосом совісті для діаспорян та вказівкою для молоді”. Вона проводить активну громадську діяльність в Літературно-Мистецькому Клубі (*членами якого були знані подоляни Оксана Вікул, Віктор Приходько, Володимир Січинський та ін. – Авт.*), об’єднаннях письменників “Слово” та “Козуб”, Асоціації діячів української культури, Об’єднанні працівників дитячої літератури (*була головою Об’єднання у двох каденціях – Авт.*) [47] та інших.

Письменниця “свідома своєї праці, її літературна творчість уже розвинулася в чудову квітку з прекрасними ароматами життєрадісного оптимізму,

наливається здоровими соками, як китиця винограду в лагідних теплих променях серпневого сонця” [3, с. 833]. Ольга Мак у своїх працях подає “точні вияснення в справі української мови та українського правопису, які щільний час зазнавали різних ударів зі сторони Росії”, яка прямувала до “злиття братніх мов” [6].

В цей період вийшли друком “Призабуті казки” (1977), перевидано “Як Олег здобув Царгород” (1989) [37], оповідання “Дала дівчина хустину”, “Столиця голодного жаху”, “У Великодню ніч”, за які отримала премії на літературних конкурсах, що проводились під егідою Світової федерації українських жіночих організацій (*членом якої була подолянка О. Чехівська – Авт.*) [53]. Ольга Мак вимальовує “жахливі картини “справжньої колективізації”, “потворне обличчя голодомору, що сунув Україною, лишаючи за собою пограбовані хати та понівечені долі” в своїх творах “Проциха”, “Столиця голодного жаху”, “У великодню ніч”, “Українське село під більшовиками” та ін. [46, с. 6; 55]. Загалом же в її творах “постійно бринить тривога за Україну”, адже її твори, це “ціла мозаїка болю, невимовного терпіння, страждань, неймовірних трагедій, що спустошували людські душі до невпізнання” [46, с. 7].

До 40-річчя трагічних подій Голодомору 1932–1933 рр. в Україні письменниця публікує повість “Каміння під косою” (1973, перевидана в Україні, 1994, 2004 і 2006) [1; 2; 37; 55], яка “викликала великий резонанс серед української діаспори в Канаді 70-х р.”. “Адже молоде покоління української діаспори не в повній мірі усвідомлювало розміри і зміст великої трагедії українського народу – Голодомору 1932–1933 рр., не уявляло собі безмірної жорстокості тоталітарного злочинного більшовицького режиму проти українських селян [37]. Ця праця вийшла в часи, коли, про голод 1932–1933 рр. в Україні “взагалі заборонено було не те що писати, а навіть згадувати. За цим добре стежила цензура. Такі твори могли побачити світ лише з-під пера діаспорних письменників” [56, с. 13]. Повість О.Мак “Каміння під косою”, яка “розповідає про страшну трагедію українського народу – Великий голод 1932–1933 рр.” і представляє переживання юнака під час того небаченого в історії людства геноциду, здійсненого в Україні сталінською Москвою” [7], відразу після опублікування в 1973 р. було визнано “найкращим твором для молоді з голодоморської тематики”, а сама письменниця була впевнена, що книжка “має всі дані закріпитися в пам’яті читача, як не закріпиться ані лекція, ані доповідь, ані відомості з усіх довідників, розвідок чи шкільних підручників”. Відомий літературознавець Л.Рудницький писав, що в повісті “змальовані дві надзвичайно вдалі постаті – старої жінки і юнака – що серед страшних обставин зберігають свою людську гідність та рівновагу духу завдяки щирій християнській вірі” [55].

В.Мацько стверджує, що тільки “жінка-письменниця, переживши жахне лихоліття в Харкові, змогла настільки майстерно трансформувати події українського життя 1933 р. в простір текстів, вибудувати відповідну структуру словесно-образного мислення, що виразно постає в предметно-функціональній залежності авторської зосередженості на історико-психологічних факторах.

“Каміння під косою”, – це зразок соціально-психологічної прози, де головний герой повісті – підліток Андрій “комфортно почувається в натовпі” колишньої столиці України Харкові [56, с. 185]. Загалом повість присвячена пам’яті мільйонів мучеників голодової трагедії в Україні, проте в ній з глибокою симпатією виписана “доля тисяч українських дітей, що якимось дивом зуміли зберегти в нелюдських умовах страшної дійсності душевне добро й моральні чесноти” [46, с. 7].

15 вересня 2006 р. у будинку Спілки письменників України, під час з’їзду Товариства “Просвіта”, відбулася презентація книжки Ольги Мак “Каміння під косою”, яка вийшла за дозволом дочки письменниці Мирослави Гець, заходами та за кошти Об’єднання Жінок Оборони Чотирьох Свобід України в США (*в Україні завжди не вистачає не тільки совісті, але й коштів, навіть повідомленні про цю подію було оприлюднено в американській пресі – Авт.*) у видавництві “Лелеки” [7]. У передмові до видання Г.Кирпа пише: “У гроні наших славетних письменників української діаспори ім’я Ольги Мак особливе. Чомусь та, про котру писала чи не вся діаспорна преса, та, яка своїми прекрасними творами завойовувала серця читачів у Бразилії, Америці, Канаді й цілій Європі, та, талантом, несхитністю духу і принциповістю котрої захоплювались її сучасники, побратими по перу, досі лишається для України невідкритим островом у безмежному морі нашої духовності” [7; 55].

Події 1990-х р. в Україні застали Ольгу Мак “досить знесиленою життєвими трудами, але все ж привітала вона незалежність із притаманною їй живістю, відвідала Україну та святі місця свого дитинства й молодості, зав’язувала стосунки з літературним світом на материк” [47]. Так, у вересні 1993 р., через п’ятдесят літ розлуки, вісімдесятилітня українська письменниця Ольга Мак у супроводі доньки Вікторії відвідала Кам’янець-Подільський і Ніжин, де зустрічалася із студентами педінститутів, а також Канів, Київ, Львів, Чернівці, Хотин [37; 39, с. 100; 46, с. 7; 54]. Ольга Мак (*Оля Петрушка, як її прозивали в школі* [37]), яка гаряче любила Україну і якій присвятила свій талант [1; 2], у Кам’янці-Подільському зустрілася з подругою дитинства, своєю ровесницею – подільською фольклористкою Тамарою Сис-Бистрицькою [30; 53]. Про свої враження від міста Ольга Мак на радіощах писала: “А все ж моя колишня семилітка стоїть! Обшарпана, постаріла, облуплена, змінена всередині, але стоїть. Ні ДОПРу, ні арештантського дому нема, кладовищ також нема, але будинок колишнього Інституту для благородних девиць – також стоїть. І Пушкінський дім, і ІНО і ще дещо я впізнала. Та найцінніша моя знахідка – Тамара. Для мене Тамарка. Лишень постаріла...” [37]. 1 жовтня Ольга Мак виступила на творчому вечорі влаштованому на її честь Спілкою письменників України [37; 46, с. 7], де прочитала етюд про останні години життя Тараса Шевченка “Суджена”, а в Чернівцях виступила на науковій конференції на увічнення пам’яті жертв голодомору в Україні 1932–1933 рр. з доповіддю “Голод з перспективи шістдесяти років” [46, с. 7], а вже наступного дня відлетіла в Торонто [37].

Повернувшись до Канади з подорожі в Україну, яка виснажила її вкрай і трохи відпочивши, Ольга Мак взялася за ще один життєпис під умовною назвою “Зигзагами життя”, де почала описувати свої враження від зустрічей та знайомств в Україні [46, с. 7]. А також пише розлогі роздуми “Катедра Українських Студій чи Кафедра Малоросіяництва?” (“Сучасність”, 1996) [37] на захист правопису мовознавця Григорія Голоскевича [39, с. 100], які стали доказом її невсипучої чуйності до української справи. Цю свою останню широко друковану працю, в “якій вона застерігає діаспору перед впливами на її мову – насильно русифікованого правопису, який залишився в Україні як п’ятно колоніальної залежності від ворога” гідність і самоповагу. Однак сили поволі покидали її [37], вона важко захворіла [53]. В її листах з’являється все більше нарікань на здоров’я, але вона бадьорилась, трималась духом, й “далі не стояла осторонь там, де її слово мало щось важити, де сумління вимагало боронити правду”. Довелося лягати в лікарню, і там, у “нерівному двобої з недугою вона дивувала медперсонал силою духу і, здавалося б, незнищенним почуттям гумору” [46, с. 7].

Смерть навіки розлучила її з рідною стороною. Померла Ольга Нилівна Мак 18 січня 1998 р. в Торонто [1; 2; 37; 46, с. 7; 54]. Похована в чужій землі, хоча й на українському кладовищі св. Володимира в Овквілі, біля Торонто [47], де лежать вояки УПА, де спочиває поруч з нею її літературний побратим Улас Самчук [46, с. 7], який “високо цінував її творчість, і треба сказати, що визнання одне одного було в них взаємне. Либонь, на знак продовження того приязного спілкування у вічності їхні могили виявилися зовсім поруч...” [46, с. 6].

“Її твори написані настільки гостро і захоплююче, що від них неможливо відірватися, та справа не лише в динамічному розгортанні їх сюжету, а передусім в оголеній правді життя. Дуже привабливо глибина і оригінальність мислення авторки, часом вона парадоксальна, але це далеко не якась інтелектуальна гра, а послідовність і точність пізнання дійсності, нещадність висновків [2]. Стиль її письма “позначено імпресіоністичною наснагою, прийнято ностальгічними елементами, любов’ю до України” [53]. Головні її герої, – це люди сильної волі, люди боротьби, що люблять свій народ, свою країну [2; 53]. Такою ж сильною і рішучою, як і її герої, а разом з тим шляхетною і доброю була О.Мак [2]. Всі її книги давали діаспорним педагогам та молоді незаступний матеріал для найглибшого засвоєння національної свідомості та характеру. Оживляли минуле, правдиве, не замовчуване, не перекручене якою-небудь ворожою пропагандою, письменниця переказувала майбутнім поколінням, “що і в найжахливіших обставинах українська людина вміла оставатися вірною своїм ідеалам та успішно чинити опір хоч би яким ворожим зазіханням. Бо жити “проти переконань” чесній людині – неможливо” [47].

У вітчизняному літературознавстві видатна українська письменниця донині належно не оцінена, хоча задля справедливості ми мали б поставити ім’я Ольги Мак у тім же ряду, де “стоять достойники нашої літератури” – І.Багрянний, Т.Осмачка, В.Барка, У.Самчук, Д.Гуменна, з якими вона “пліч-о-пліч невтомно

вела чесну борозну української прози” [46, с. 5; 55]. На жаль, вона й досі майже незнана в Україні, а з її великого творчого доробку тільки повість “Каміння під косою”, “Різдвяні оповідання” (2008) і “Призабуті казки” (2013) побачили світ на Батьківщині та окремі уривки “3 часів Єжовщини”, “... Мене наснажувала Україна”, “Як Іван-великан чортів перехитрив” друкувалися в українських часописах. Хоча їй і довелося блукати світами, та душею і серцем вона завжди була з Україною [54]. На жаль, життєві шляхи, суспільно-просвітницька діяльність подолянки, талановитої письменниці Ольги Мак, ще й досі чекають свого сучасного українського дослідника, а її чимала прозова спадщина потребує детального вивчення літературознавцями, адже залишається малодослідженою та майже невідомою широкому загалу істориків, літературознавців і краєзнавців.

Список використаних джерел:

1. Свідзинський, А. Ольга Мак / Анатолій Свідзинський // Розбудова держави (Київ). – 2003. – № 5-8. – С. 68.
2. Ольга Мак [Електронний ресурс]. – Режим доступу: dsl.sf.ukrtel.net/biblio/index.php?a_id=21 (25.03.2013). – Назва з екрану.
3. Бучинський, Д. Ольга Мак та її літературна данина / Д. Бучинський // Визвольний шлях (Лондон). – 1957. – Річник IV (X). – Кн. 2/38 (112). – лютий. – С. 833-835.
4. Наумович, С. Ольга Мак: “Бог вогню”, повість, т. III, Українське видавництво, Мюнхен, 1956 [рецензія] / С. Наумович // Визвольний шлях (Лондон). – 1957. – Річник IV (X). – Кн. 2/38 (112). – лютий. – С. 240.
5. Бойчук, Д. Улюблена книжка / Дарія Бойчук // Наше життя (Нью-Йорк). – 1962. – Ч. 10. – листопад. – С. 10.
6. Голяш, С. Подяка письменниці / Степан Голяш // Свобода (Нью-Йорк). – 1996. – Ч. 197. – 16 жовтня. – С. 2.
7. Кий, Л. В Києві привітали книжку Ольги Мак “Каміння під косою” / Лариса Кий // Свобода (Нью-Йорк). – 2006. – Ч. 46. – 17 листопада. – С. 24.
8. “Л. Б.” Нові видання [Ольга Мак: 3 часів Єжовщини. Спогади. Мюнхен 1954. Українське видавництво. З передмовою авторки. Ст. 310] / [Л. Бурачинська] // Наше життя (Нью-Йорк). – 1955. – Ч. 4. – квітень. – С. 10.
9. “Л. Б.” Нові видання [Ольга Мак: Бог вогню. Пригодницька повість із бразилійського життя. Мюнхен 1955. Українське видавництво. Ілюстрації роботи проф. Пацака. Ст. 334] / [Л. Бурачинська] // Наше життя (Нью-Йорк). – 1956. – Ч. 5. – травень. – С. 9.
10. “Л. Б.” Нові видання [Ольга Мак: Чудасій. Повість. Накладом В-ва “Гомін України”. Торонто, 1956. Обгортка роботи Б. Стебельського. Ст. 214] / [Л. Бурачинська] // Наше життя (Нью-Йорк). – 1957. – Ч. 4. – квітень. – С. 10.
11. “Л. Б.” Нові видання [Ольга Мак: Жаїра. Історичний роман з бразилійського життя. Перший том “В рабстві”, 1957. Накладом В-ва “Гомін України”. Обгортка роботи Б. Стебельського. Ст. 252] / [Л. Бурачинська] // Наше життя (Нью-Йорк). – 1958. – Ч. 4. – квітень. – С. 12.
12. “Л. Б.” Нові книжки [Ольга Мак: Проти переконань. Роман. Накладом В-ва “Гомін України”, Торонто, 1959. Обгортка роботи Мирона Левицького. Ст. 336]

/ [Л. Бурачинська] // Наше життя (Нью-Йорк). – 1960. – Ч. 7. – липень-серпень. – С. 10.

13. “Л. Б.” Літературний вечір виставки жіночої творчості / [Л. Бурачинська] // Наше життя (Нью-Йорк). – 1962. – Ч. 10. – листопад. – С. 26.

14. “Л. В.” Авторський вечір письменниці Ольги Мак у Торонто / Л. В. // Свобода (Нью-Йорк). – 1971. – Ч. 65. – 6 квітня. – С. 3.

15. Літературні вечори Конкурсу СФУЖО в Нью Йорку і Філадельфії // Свобода (Нью-Йорк). – 1961. – Ч. 38. – 1 березня. – С. 4.

16. “Вдячний присутній”. Тисячоліття з дня смерти княгині Св. Ольги // Наше життя (Нью-Йорк). – 1970. – Ч. 8. – вересень. – С. 20.

17. З нових видань: Ольга Мак: “Чудасій” [рецензія] // Визвольний шлях (Лондон). – 1957. – Кн. 4/40 (114). – квітень. – С. 479.

18. “Ярс.” Ольга Мак в Міннеаполісі / Ярс. // Свобода (Нью-Йорк). – 1973. – Ч. 196. – 24 жовтня. – С. 2.

19. Друга виставка жіночої творчості // Наше життя (Нью-Йорк). – 1962. – Ч. 9. – жовтень. – С. 27-28.

20. Читацький гурток у Монреалі // Наше життя (Нью-Йорк). – 1960. – Ч. 11. – грудень. – С. 15.

21. Вечір письменниць // Наше життя (Нью-Йорк). – 1958. – Ч. 10 – листопад. – С. 11.

22. Літ[ературні] вечори Конкурсу СФУЖО // Наше життя (Нью-Йорк). – 1961. – Ч. 3. – березень. – С. 15.

23. Улюблена книжка // Наше життя (Нью-Йорк). – 1962. – Ч. 9. – жовтень. – С. 6.

24. Авторський Вечір Ольги Мак // Свобода (Нью-Йорк). – 1971. – Ч. 61. – 31 березня. – С. 1.

25. Ольга Мак і Галя Лагодинська одержали літературну нагороду Марусі Бек // Свобода (Нью-Йорк). – 1960. – Ч. 130. – 9 липня. – С. 1.

26. Український літературний фонд в Шикаго признав нагороди // Свобода (Нью-Йорк). – 1957. – Ч. 7. – 11 січня. – С. 1.

27. Мак Ольга // Енциклопедія Українознавства-II. – Львів: НТШ, 1994. – Т. 4. – С. 1435-1436.

28. Ольга Мак // Encyclopedia of UKRAINE. Т. 3. L-Pf / ed. by D. H. Struk. – Toronto: University of Toronto Press, 1985. – P. 273.

29. Рудницький, Л. Література з місією. Спроба огляду української еміграційної прози / Л. Рудницький // Слово і час (Київ). – 1992. – № 2. – С. 41-45.

30. Сохацька, Є. Зустріч з рідною землею [у Кам’янці-Подільському побувала українська письменниця з Канади Ольга Мак] / Євгенія Сохацька // Прапор жовтня (Кам’янець-Подільський). – 1993. – 6 жовтня. – С. 4.

31. Сохацька, Є. Сумна звістка / Євгенія Сохацька // Кам’янець-Подільський вісник. – 1998. – 14 березня. – С. 10.

32. Чередниченко, П. Незрадлива пам’ять / П. Чередниченко // В кн. Мак О. Каміння під косою. – К.: Глобус, 1994. – С. 125-126.

33. Чередниченко, Д. Незрадлива пам’ять / Д. Чередниченко // Суцвіття: антологія прози літературної студії Ніжинського державного педагогічного університету імені

Миколи Гоголя; до 200-річчя заснування Ніжинської вищої школи / упоряд. О. В. Забарний, О. Є. Гадзінський. – Ніжин, 2003. – С. 16-17.

34. Чередниченко, Д. Завжди на рідній землі. Ольга Мак (1913–1998) / Д. Чередниченко // Дзвін (Київ). – 2008. – № 1. – С. 85.

35. Мацько, В. Ольга Мак / В. Мацько // Мацько В. Злотонить. – Кам'янець-Подільський: [б. в.], 1994. – С. 104-105.

36. Мацько, В. П. Білий цвіт на калині [літературне і мистецьке життя української діаспори] / В. П. Мацько. – Хмельницький: Просвіта, 2001. – 174 с.

37. Мацько, В. Простір для розлуки / В. Мацько // Подільський кур'єр (Хмельницький). – 2003. – № 30. – 24 липня. – С. 14.

38. Мацько, В. Ольга Мак / В. Мацько // Літературна Хмельниччина ХХ століття: Хрестоматія. – Хмельницький: [б. в.], 2005. – С. 116-117.

39. Мацько, В. 20 липня. А сонце підбивалося у небі. До 100-річчя з дня народження Ольги Нилівни Мак / В. Мацько // Календар знаменних і пам'ятних дат Хмельниччини на 2013 рік / Упр. культури, туризму і курортів Хмельниц. облдержадмін.; Хмельниц. ОУНБ ім. М. Островського. – Хмельницький, 2012. – С. 98-101.

40. Сердюк, П. Мужність і гідність супроти геноциду / П. Сердюк // Просвіта (Київ). – 1995. – № 16-17. – С. 7.

41. Забарний, О. В. Шляхом спокути (Дві рецензії на повість Ольги Мак “Каміння під косою”) / О. В. Забарний, А. Мовчун // Дивослово (Київ). – 1996. – № 11. – С. 57-59. – Рец. на кн.: Мак, О. Каміння під косою: повість / О. Н. Мак. – 2-ге вид. – К.: Глобус, 1994. – 128 с.

42. Забарний, О. В. Шляхом спокути (Рецензія на повість Ольги Мак “Каміння під косою”) / О. В. Забарний // Забарний О. В. За лаштунками ліга: літературні розвідки, нариси, есе. – Ніжин, 2006. – С. 134-140.

43. Забарний, О. В. Формування національної самосвідомості у старшокласників під час вивчення повісті Ольги Мак “Каміння під косою” / О. В. Забарний // Український вимір: зб. матеріалів Міжнар. наук. конф. / Ніжинський держ. ун-т ім. Миколи Гоголя; Центр гуманіт. співпраці з укр. діаспорою. – Ніжин, 2007. – Вип. 6. – С. 182-183.

44. Сис-Бистрицька, Т. Зустріч через шість десятиліть / Тамара Сис-Бистрицька // Кам'янець-Подільський вісник. – 1998. – 11 квітня. – С. 7.

45. Кирпа, Г. “Я є кимсь...” З нагоди 90-ліття від дня народження Ольги Мак / Галина Кирпа // Літературна Україна. – 2003. – № 36. – 9 жовтня. – С. 7.

46. Кирпа, Г. Вона жила Україною / Галина Кирпа // Наше життя (Нью-Йорк). – 2004. – Ч. 3. – березень. – С. 5-7.

47. Храплива-Щур, Л. Письменниця непохитних переконань: незабутні / Леся Храплива-Щур // Українське слово (Київ). – 2003. – № 50. – 11-17 грудня. – С. 12.

48. Дзюбишина-Мельник, Н. Ольга Мак і сучасний читач / Н. Дзюбишина-Мельник // Українська мова та література. – 2004. – Ч. 35. – вересень. – С. 31.

49. Трембцький, А. Ольга Мак / Андрій Трембцький // Матеріали ХІІІ Подільської історико-краєзнавчої конференції: [присвяченої 80-річчю від дня народження І. С. Винокура] / Завальнюк О. М. (голова), Войтенко В. І. (співголова), Баженов Л. В. (відп. редактор) та ін. – Кам'янець-Подільський: Абетка, 2010. – С. 713-720.

50. Ольга Мак // Кутинський, М. Некрополь України: довідник про місця похован-

ня або смерті іст. і культур. діячів від давнини до сучасності / М. Кутинський; За ред. І. Шишова // Дніпро (Київ). – 2001. – № 9-10. – С. 138.

51. Пам'яті Ольги Мак / О. Ковальчук, П. Сердюк, В. Крутиус та ін. // Просвіта (Київ). – 1998. – № 8 (96). – 21 лютого. – С. 1.

52. Ольга Мак // Письменники України. – Дніпропетровськ: [б. в.], 1996. – С. 369.

53. Мак Ольга Нилівна [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://uk.wikipedia.org/wiki> (25.03.2013). – Назва з екрану.

54. З Україною у серці [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://in.ndu.edu.ua/ua/library_expo.php?id=14 (25.03.2013). – Назва з екрану.

55. Нове видання повісті Ольги Мак “Каміння під косою” // Наша Віра (Київ). – 2004. – Ч. 6 (194) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: nashavira.ukrlife.org/06_2004.html (25.03.2013). – Назва з екрану.

56. Мацько, В. П. Українська еміграційна проза ХХ століття / В. П. Мацько. – Хмельницький: ПП Дереза І. Ж. – 2009. – 388 с.

57. Мацько, В. П. Концепція людини і світу в українській діаспорній прозі ХХ століття: автореф. дис. ... д-ра філол. наук / Мацько Віталій Петрович; КНУ ім. Т.Шевченка. – К., 2010. – 36 с.

58. З часів єшовщини. Спогади. 2-ге вид., випр. та доповн. – Мюнхен: Українське видавництво, 1954. – 310 с.

59. Нова повість // Наше життя (Нью-Йорк). – 1961. – Ч. 2. – лютий. – С. 12.

60. Успіхи молоді // Наше життя (Нью-Йорк). – 1965. – Ч. 5. – травень. – С. 10.

61. Гості в Централі // Наше життя (Нью-Йорк). – 1961. – Ч. 3. – березень. – С. 4.

Резюме

В статтє раскрыты жизненные пути и творческое наследие, известной писательницы украинской диаспоры Бразилии та Канады, автора более полусотни художественно-документальных произведений, лауреата литературной премии Украинского литературного фонда, подольянки Ольги Мак.

Ключевые слова: Ольга Мак, писательница, Подолье, украинская диаспора.

Summary

Life ways and creational heritage of a famous writer of the Ukrainian diaspora of Brazil and Canada, the author of more than fifty documentary fiction, the prizewinner of a premium of the Ukrainian Literature fund, Podillya dweller Olha Mak are observed in the article.

Key words: Olha Mak, writer, Podillya, Ukrainian diaspora.

Одержано 17 квітня 2013 року